

La incorporació de la custòdia del territori als estatuts de les entitats no lucratives

Document ocasional de la xct, 24



Vic, 7 de desembre de 2016

Redacció de

entre = iguals
Gestió social de la propietat

Document elaborat amb el recolzament de:



 Generalitat de Catalunya
**Departament de Territori
i Sostenibilitat**

LA INCORPORACIÓ DE LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI ALS ESTATUTS DE LES ENTITATS NO LUCRATIVES

Desembre de 2016

DOCUMENTS OCASIONALS DE LA XARXA DE CUSTODIA DEL TERRITORI, 24

Autor: Hernan Collado Urieta

Col·laboradors:

DOCUMENT DE LA XARXA DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI DE LLIURE ÚS 2016

La xct elabora aquest i altres materials gràcies al suport d'organitzacions i persones diverses. Col·laboreu-hi també si podeu: info@custodiaterritori.org
www.custodiaterritori.org

Citació recomanada: Collado Urieta, H., (2016). *La incorporació de la custòdia del territori als estatuts de les entitats no lucratives*. Documents ocasionals de la Xarxa de Custòdia del Territori, 24. XCT. 23pp.

ÍNDEX

Introducció.....	4
Concepte d'entitat sense ànim de lucre (ENL) i significat dels estatuts.....	5
Per què adaptar els estatuts a la custòdia del territori?.....	7
La incorporació de la custòdia del territori als estatuts.....	8
1. Finalitats socials i activitats.....	8
2. Funcions orgàniques i legitimació per a la signatura d'acords de custòdia del territori.....	12
3. Règim econòmic i destinació dels drets i béns adquirits amb finalitat de conservació.....	15
4. conflicte d'interessos.....	17
5. Dissolució de l'entitat.....	20
Referències.....	22

Introducció

Els estatuts de les entitats no lucratives (ENL) determinen la seva estructura i funcionament bàsic. La normativa que regula les ENL dóna una ampli marge de maniobra, especialment en el cas de les associacions, per determinar aquesta estructura i funcionament bàsic, de forma que es pugui adaptar a les característiques de cada projecte i a la voluntat fundacional de les persones que l'impulsen.

Malgrat això, a l'hora de constituir una ENL rarament es posa l'èmfasi necessari en aquest document, i es recorre als formularis que faciliten les pròpies administracions de les que depenen els registres d'entitats jurídiques. Aquesta realitat s'ha constatat en la diagnosi que s'ha dut a terme en la preparació d'aquest informe: la major part de les entitats disposen d'estatuts estàndard, amb personalitzacions mínimes.

El present informe vol donar la volta a aquesta realitat, analitzant les possibilitats d'incorporar l'activitat de la custòdia del territori en la redacció dels estatuts i així aconseguir una acció de custòdia de més qualitat, amb major seguretat jurídica i per a un termini més llarg.

Per a la confecció del present informe s'ha comptat amb la diagnosi prèvia basada en la interpretació dels estatuts d'entitats de custòdia que de forma voluntària els han cedit a la Xarxa de Custòdia del Territori. Es tracta de les entitats següents:

- Asociación de Amigos del Centro de Recuperación de Fauna Salvaje de Vallcalent – TRENCA (Lleida).
- Associació per a la Conservació dels Ecosistemes Naturals – CEN (Selva del Camp, Tarragona).
- Associació Ecologia, Sostenibilitat Urbana i Medi Ambient – ECOSUMA (Lleida).
- Associació Grup de Natura Freixe (Flix, Tarragona).
- Associació Mediambiental la Sínia (Altafulla, Tarragona).
- Institució Altempordanesa per a l'Estudi i la Defensa de la Natura – IAEDEN (Figueres, Girona).
- Fundació Catalunya – la Pedrera (Barcelona).
- Fundació Privada Emys - recerca i conservació del patrimoni natural (Riudarenes, Girona).
- Fundació Privada Fundació Natura (Barcelona).

Concepte d'entitat sense ànim de lucre (ENL) i significat dels estatuts

Per abordar el contingut d'aquest informe cal tenir en compte que es refereix de forma indistinta a dos tipus de ENL diferents: associacions i fundacions. Aquestes formes de ENL comparteixen determinats trets però són orgànicament diferents, com veurem a continuació. En el present informe no ens referim a altres formes de ENL com cooperatives o mutualitats, i tampoc és aplicable a federacions o associacions especials per raó de l'objecte social d'aquestes últimes. El present informe tampoc està referit de manera específica a associacions o fundacions públiques ni a organitzacions amb ànim de lucre.

Diferències orgàniques entre associació i fundació

En el present informe, ens referim a entitats sense ànim de lucre: associacions i fundacions. Les dues comparteixen certs trets però presenten també diferències essencials que a continuació indiquem de forma esquemàtica.

Són característiques comunes a associacions i fundacions:

- La personalitat jurídica: els dos tipus gaudeixen de personalitat jurídica pròpia i diferenciada de la dels seus integrants (art. 311-2 CcC). La seva personalitat jurídica inclou la capacitat jurídica (la possibilitat de ser titulars de drets i obligacions) i la capacitat d'obrar, que exerceixen mitjançant la representació legal dels seus òrgans (assemblea i junta directiva o patronat).
- Funcionament democràtic: les lleis que regulen les associacions i les fundacions estableixen el seu funcionament democràtic, d'acord amb les garanties que ofereix la seva organització interna (article 2.5 LODA).
- Absència d'ànim de lucre: associacions i fundacions són entitats jurídiques sense ànim de lucre, d'acord amb la normativa que les regula (art. 321-1.1 i 331-1.1 CcC).
- Independència: les fundacions i associacions actuen amb total independència dels interessos particulars de les persones associades i dels membres dels seus òrgans, de les administracions públiques i de qualsevol interès privat aliè a elles.

Associacions i fundacions, però, tenen diferències notables quant a la seva personalitat jurídica: la de l'associació es troba en l'agrupació de persones mentre que la de la fundació es troba en el capital assignat a una finalitat. Aquesta diferència es manifesta en:

- El règim constitutiu: en el cas de l'associació és necessària únicament la concurrència de la voluntat de tres o més persones (art. 321-1.1 CcC), mentre que en el cas de la fundació és obligatòria la dotació econòmica suficient (art. 331-1.1 CcC).
- Els òrgans que la constitueixen: l'òrgan que defineix a l'associació, on resideix la seva sobirania, és l'assemblea (art. 322-1.1 CcC); la Junta Directiva actua per delegació d'aquesta. A les fundacions, el patronat actua com a òrgan gestor, encarregat d'administrar els béns i drets integrants del patrimoni de la fundació (art. 332-1 i ss CcC). En el cas de les fundacions,

xarxa de custòdia del territori . www.custodiaterritori.org

Amb el suport regular de: Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya · Universitat de Vic · Organitzacions i persones membres de la xct

Amb el suport a projectes de llarga durada de: Fundación Biodiversidad

existeix a més la funció de Protectorat, assignada a l'Administració General de l'Estat, que vetlla per "l'exercici correcte del dret de fundació i per la legalitat de la constitució i funcionament de les fundacions." (Art. 336-1 a 336-4 CcC).

Importància dels estatuts com a document bàsic de funcionament de les entitats

Els estatuts són el document pel qual es regeix el funcionament de l'entitat. D'ell es deriven la seva estructura, els òrgans i els càrrecs i les seves competències, els drets i deures de les persones associades, els procediments de presa de decisions, entre moltes altres coses.

Els estatuts són un document formal que s'ha de registrar davant el Registre d'Associacions o Fundacions autonòmic, i estatal si correspon. També s'han d'inscriure en els registres totes les modificacions que es duguin a terme en els estatuts, mitjançant sol·licitud i previ pagament de les taxes corresponents.

Massa sovint, la redacció d'estatuts es considera com un tràmit d'importància procedimental, per al qual és suficient adaptar els models que ofereixen les mateixes administracions públiques i les organitzacions de suport a les ENL. Aquests models es ceneixen al contingut mínim que exigeix la llei, i estableixen el que aquesta preveu per defecte pel que fa a representació i funcions dels òrgans, convocatòries, majories en la presa d'acords, etc. No obstant això, la llei ofereix un marge important a la voluntat sobirana de l'entitat, i resulta molt interessant prendre aquest marge per regular de forma conscient el funcionament de l'entitat en base a una voluntat consensuada per totes les persones associades. Dins d'aquest marge, es desenvolupen les propostes d'aquest informe per obtenir uns estatuts adaptats a les necessitats d'una entitat de custòdia del territori.

A més dels estatuts, les entitats poden regir-se per reglaments de règim intern. Una entitat pot tenir un reglament de règim intern que compregui diferents temàtiques, o bé diversos reglaments de règim intern especialitzat en temàtiques particulars (per exemple un referit a política de conflicte d'interessos, un a tipologia de persones associades, etc.). Els reglaments de règim intern desenvolupen allò regulat pels Estatuts, i no els poden contravenir, així com per suposat tampoc poden contravenir la llei aplicable. La seva aprovació és per assemblea i no han de constar al registre d'entitats, motiu pel qual són instruments apreciats per la seva flexibilitat; també són interessants per limitar l'extensió dels estatuts, incloent-hi únicament el contingut estrictament necessari. No obstant això, és important tenir en compte que els estatuts són els instruments que aporten les màximes garanties, i que com a mínim han d'incloure allò que és essencial per al funcionament de l'entitat. A més, per a una gestió transparent de l'entitat, els reglaments de règim intern han de complir amb els mateixos requisits d'accessibilitat pública que els estatuts.

Per què adaptar els estatuts a la custòdia del territori?

El present informe neix de l'anàlisi de diferents exemples d'estatuts i de la reflexió sobre les conseqüències en el dia a dia de les entitats de custòdia del territori. Les disposicions dels estatuts, com a document troncal en l'activitat de l'entitat, influeixen de manera decisiva en la forma com aquesta actua. Introduir totes les previsions estatutàries necessàries per a l'activitat de les entitats custòdia del territori és una qüestió de seguretat jurídica i qualitat de la seva actuació.

Els aspectes que tractarem són els següents:

- Les finalitats i activitats socials de les entitats de custòdia: les particularitats de les entitats de custòdia fan pensar en la necessitat d'adaptar les seves finalitats i activitats socials, especialment amb vista a la seva identificació en sistemes de registre públic o en procediments de concurrència pública en ajudes, concessions administratives d'ús i altres. En el present informe veurem fins a quin punt i de quina manera és necessari i possible fer-ho.
- Les funcions orgàniques i la legitimació per a la signatura d'acords: l'activitat de custòdia del territori comporta la celebració dels negocis jurídics patrimonials en els quals consisteixen els acords de custòdia del territori, incloent l'adquisició de la propietat o de drets reals limitats. En aquests casos, determinar de forma precisa la legitimació per representar l'entitat en aquests negocis jurídics facilita de forma clara la seguretat jurídica de les parts, i la intervenció del notariat quan és necessària.
- El règim econòmic i la destinació dels béns i drets de custòdia: a través dels estatuts és possible preveure la destinació dels béns immobles i drets sobre ells adquirits per conservació, amb prohibició de disposar-ne per a un altre objectiu que no sigui la seva conservació. Això és especialment rellevant en els estatuts de les fundacions, que estableixen amb més detall els aspectes de gestió del seu patrimoni.
- El conflicte d'interessos: la destinació de recursos de l'entitat, i de recursos públics canalitzats a través d'ella, a finques privades, requereix una previsió estatutària clara sobre conflicte d'interessos.
- La dissolució de l'entitat: per la importància del manteniment a llarg termini dels drets de l'entitat sobre les finques en què es duen a terme projectes de conservació és necessari establir garanties específiques en cas de dissolució, determinant de forma clara quin serà el destí d'aquests béns.

La incorporació de la custòdia del territori als estatuts

1. FINALITATS SOCIALS I ACTIVITATS

Diagnosi

Els objectius socials de les entitats estudiades giren al voltant de la conservació, estudi i gestió de la biodiversitat i el patrimoni natural, l'educació ambiental, l'acció pública i denúncia ambiental, entre d'altres expressions similars. Només una entitat inclou la custòdia del territori com a finalitat social, tres entitats la inclouen com a activitat i una entitat la inclou com a finalitat i com a activitat.

En els exemples examinats, en seu d'activitats socials existeixen expressions com: "promoure la participació ciutadana" o "accions de restauració" que poden tenir una relació consubstancial amb la custòdia del territori. Un exemple d'aquestes mencions sinònimes de la custòdia del territori és el de la Fundació Natura, que estableix com a activitat l'"Establiment d'un sistema de reserves naturals mitjançant l'adquisició, conservació i / o gestió d'espais naturals d'interès natural reconegut". És interessant també la fórmula utilitzada per IAEDEN de "Representar la ciutadania i generar responsabilitat cap a les persones propietàries i gestores de terrenys amb valors naturals (o culturals) cap a la conservació d'aquests, mitjançant activitats de custòdia del territori. (...)". Per la seva banda, la Sínia estableix com a activitat la "promoció d'acords de custòdia del territori (...)", expressió que sembla suggerir que aquesta entitat no prendrà part en els acords sinó que s'encarregarà de posar les parts en contacte o facilitar-ne les condicions, si bé pel que sabem certament aquesta entitat signa acords de custòdia en nom propi; la mateixa entitat parla de "Promoció de la participació de la societat civil del territori (...) o "fer convenis de col·laboració amb entitats del territori", que semblen també anàlogues a la custòdia del territori.

En el cas de Fundació Emys la custòdia del territori apareix esmentada tant en seu de finalitats com en seu d'activitats. Així, respecte a les seves finalitats estableix "La Fundació té per objecte l'estudi, protecció i divulgació del patrimoni natural i cultural vinculat al medi natural mitjançant la custòdia del territori, (...). La Fundació Emys complirà els seus fins fundacionals fomentant les xarxes de voluntariat ambiental, l'economia verda, l'alimentació ecològica de cadena curta i de proximitat, la gestió forestal sostenible, l'eco-turisme i especialment, la conservació del patrimoni natural entre els joves i col·lectius en risc d'exclusió social.". Sembla que tant la menció a la custòdia del territori, precedida, per cert, per l'expressió "mitjançant", com el següent punt i a part es refereix de manera clara a activitats tot i trobar-se en seu de finalitats. I, en efecte, en seu d'activitats, la Fundació Emys torna a esmentar bona part d'elles, incloent la custòdia del territori.

Raonament

L'adaptació dels estatuts de l'entitat a les finalitats de la custòdia del territori no és requisit legal per a la consideració d'una entitat com a entitat de custòdia del territori a tenor de l'article 3.39 de la Llei 42/2007, de 13 de desembre, del patrimoni natural i de la biodiversitat:

"Organització pública o privada, sense ànim de lucre, que porta a terme iniciatives que incloguin la realització d'acords de custòdia del territori per a la conservació del patrimoni natural i la biodiversitat."

D'aquesta definició no es desprèn la necessitat de contemplar la finalitat de custòdia del territori en els estatuts, sinó únicament demostrar que es duen a terme aquestes iniciatives. No obstant això, aquesta definició resulta poc operativa ja que seria necessari en cada cas aportar el currículum de l'entitat per ser o no considerada entitat de custòdia. Per aquest motiu, en els casos en què es regulen línies d'ajuts i subvencions en què les entitats de custòdia poden concórrer com a beneficiàries, serà necessària una definició lligada a la previsió estatutària.

En el cas de la línia d'ajudes a la promoció i la consolidació de la custòdia del territori a Catalunya (Ordre TES / 320/2015, de 14 d'octubre, per la qual s'aproven les bases reguladores de les subvencions per a la promoció i la consolidació de la custòdia del territori a Catalunya), les beneficiàries han d'incloure en els seus estatuts finalitats de gestió i conservació del patrimoni natural i la biodiversitat, sense referència expressa a la custòdia del territori:

"Poden optar a les subvencions regulades en aquestes bases els associacions i fundacions que *tinguin per objecte la gestió i conservació del patrimoni natural i la biodiversitat, (...).*"

No obstant això, la proposta de redacció de l'article 623-34 CCC, pendent d'aprovació del Llibre VI del Codi civil de Catalunya, relatiu a les obligacions i als contractes, si que exigeix que l'entitat de custòdia inclogui la custòdia del territori entre els seus objectius:

«1. Al contracte de custòdia del territori, de caràcter temporal i que té per Objecte béns immobles, el cedent en permet totalment o parcialment l'ús o la gestió a canvi que el cessionari, *un entitat que té entre els seus finalitats la custòdia del territori*, hi realitzi activitats d'assessorament, de divulgació, de planificació o de gestió i millora, amb la finalitat de conservació de la biodiversitat, del patrimoni natural i cultural, del paisatge o de la gestió sostenible dels recursos naturals. "

La normativa d'associacions de Catalunya (art. 321-4.d CCC) distingeix de forma clara els conceptes de finalitats i d'activitats socials, encara que sense descriure el contingut d'un i altre concepte. A continuació, s'intenten acotar aquests dos conceptes:

- Finalitats (també anomenades objectius, objecte o fins socials): té a veure amb l'ideal abstracte que persegueix l'entitat. Les finalitats parlen sobretot de valors.
- Activitats: mitjançant elles es pretén assolir les finalitats de l'entitat, de manera que la seva relació és merament causal. Poden ser disperses i coincidir o no amb les d'entitats amb finalitats anàlogues.

No és fàcil aclarir fins a quin punt la custòdia del territori ha de constar entre les finalitats de l'entitat o bé entre les seves activitats. Segons el corrent de pensament segurament més generalitzada¹, podem entendre que la custòdia del territori és una eina i no un fi en si mateixa; segons aquesta postura, la inclusió de la custòdia

¹ Veure BASORA X., SABATÉ X. (2006), BARREIRA, A. (coord.). (2010), BASORA, X., O'NEIL, C., MITCHELL, B. (2013).

del territori en els estatuts de les entitats ha de ser com a activitat. No obstant això, no és menys cert que sobretot la custòdia del territori és un concepte ètic i filosòfic, que impregna sengles possibilitats d'actuació². Per descomptat, en la diagnosi realitzada a partir dels estatuts cedits, la major part d'entitats opten per situar la custòdia del territori entre les seves activitats, i només en un cas entre les seves finalitats socials.

Tot i això, la tesi d'aquest informe es fonamenta en el concepte més ampli possible de custòdia del territori, que és de caràcter ètic i inclou diverses estratègies i activitats, i en l'única referència normativa trobada (futur article 623-34 CCC). Per aquest motiu, la custòdia del territori es contempla com una finalitat d'ampli espectre que es concreta en moltes altres que es poden detallar també com es pretén en els exemples. L'entitat pot tenir altres finalitats fonamentals, per exemple d'ordre social o educatiu, que s'afegirien a la custòdia del territori.

Pel que fa a les activitats de l'entitat, ens interessa especialment incloure aquelles activitats de custòdia expressament regulades per la llei, amb referència normativa expressa. En concret, ens referim a la signatura d'acords de custòdia del territori i la gestió de terrenys públics situats en espais naturals regulats en l'article 76 de la LPNBD, i també a la gestió del domini públic marítim terrestre i / o hidràulic. És una bona idea també incloure les activitats de voluntariat i educatives pensant en l'accés a línies d'ajut que tinguin a veure amb aquestes activitats.

²Veure LEOPOLD, A. (2005), BROWN, J.L., MITCHELL, B. (1998), ARQUIMBAU, R., PIETX, J., RAFA, M. (2001).

Proposta de redactat

Art. XX.- Finalitats

L'associació / fundació té com a finalitat fonamental la custòdia del territori. Aquesta finalitat es concreta en les següents:

- *La conservació de la biodiversitat*
- *La conservació del patrimoni geològic*
- *La promoció dels coneixements tradicionals*
- *La restauració del patrimoni cultural*
- *(...)*

Art. XX.- Activitats

Per a la consecució d'aquests fins, l'associació/ fundació realitzarà les següents activitats:

- *La signatura d'acords de custòdia del territori descrits en els articles 76.1 de la Llei 42/2007, de 13 de desembre, del patrimoni natural i de la biodiversitat.*
- *La gestió de terrenys de titularitat pública situats en espais naturals en les condicions que preveu l'article 76.2 de la Llei 42/2007, de 13 de desembre, del patrimoni natural i de la biodiversitat.*
- *La intervenció en el domini públic marítim terrestre / hidràulic mitjançant convenis amb les administracions públiques.*
- *Les activitats de voluntariat.*
- *L'educació i la divulgació sobre el patrimoni natural i la biodiversitat.*
- *(...)*

xarxa de custòdia del territori . www.custodiaterritori.org

Amb el suport regular de: Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya ·
Universitat de Vic · Organitzacions i persones membres de la xct

Amb el suport a projectes de llarga durada de: Fundación Biodiversidad

2. FUNCIONS ORGÀNIQUES I LEGITIMACIÓ PER A LA SIGNATURA D'ACORDS DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Diagnosi

En l'estructura orgànica es distingeixen com cal els estatuts d'associacions dels de fundacions.

En les associacions, l'assemblea general és l'òrgan sobirà del qual emanen les accions però que segons els estatuts té sobretot la funció de controlar l'activitat i la gestió de l'òrgan de govern. Al seu torn, l'òrgan de govern té assignada la competència de dur a terme la representació, direcció i administració de l'entitat en la forma més àmplia reconeguda per la llei i dur a terme la seva gestió del dia a dia en compliment de les decisions d'assemblea general. La Presidència, per la seva banda, té les funcions bàsiques de representació de l'entitat, adreça de l'òrgan de govern i vot de qualitat en les seves decisions.

A les associacions no es regulen de forma expressa el procediment i les persones competents per gravar, alienar o adquirir béns en nom de l'entitat o expressament per a la signatura d'acords de custòdia del territori, sense que la fórmula de tancament habitual "qualsevol altra competència no especialment atribuïda a un altre òrgan de l'entitat "(o similar) pugui ser entesa com una habilitació en el sentit d'aquest punt. IAEDEN és l'excepció a aquesta afirmació, ja que preveu aquesta funció com a competència de la Presidència en els següents termes "Signar acords de custòdia del territori, de qualsevol naturalesa jurídica, incloent la constitució de drets reals a favor de l'entitat o l'adquisició de la propietat, amb persones públiques o privades propietàries o gestores de finques per dur a terme els objectius socials de l'entitat. ".

A les fundacions, per la seva naturalesa, està prevista la capacitat del patronat per disposar del patrimoni de la fundació. Tot i així, no hi ha referència específica als acords de custòdia del territori en cap dels casos estudiats.

Raonament

Els acords de custòdia del territori són negocis jurídics amb conseqüències patrimonials, i la seva signatura és una part essencial de l'activitat de les entitats de custòdia del territori. En la signatura d'aquests negocis jurídics, les entitats de custòdia actuen a través d'un representant legal, i per fer-ho amb la deguda seguretat jurídica és essencial justificar la legitimació de la persona que ostenta la representació legal. Si la persona que intervé en nom de l'entitat de custòdia no ostenta una representació vàlida en dret el negoci jurídic serà nul de ple dret.

D'acord amb l'article 322-9 CcC, l'òrgan de govern té totes les facultats necessàries per dur a terme les finalitats socials, excepte aquelles expressament atribuïdes a l'assemblea general. Per tant, en termes generals és preceptiu l'acord de l'òrgan de govern, habilitant la persona que intervindrà en representació de l'entitat; normalment serà la presidència, encara que també pot tractar-se d'altres persones (dins del mateix òrgan de govern, vicepresidència, secretaria, per exemple, o a nivell tècnic, direcció o gerència). A la pràctica depèn de la diligència de la part contrària en l'acord (o de l'autoritat notarial, en el cas d'intervenir) si s'exigeix o no la documentació de l'acord de l'òrgan de govern per intervenció d'una persona

concreta en nom de la entitat de custòdia, en la signatura d'un acord. Per descomptat, quan hi ha un apoderament notarial genèric exprés, els dubtes sobre la legitimació es dissipen per complet.

Dit tot això, entrem en la reflexió de fins quin punt aquest apoderament general, alhora legal i estatutari, pot ser suficient davant d'actes singulars com és la signatura d'un acord de custòdia, especialment si la transcendència patrimonial és alta? L'assemblea hauria d'habilitar a la persona que actua en representació de l'entitat en l'acord de custòdia del territori? Determinar el mecanisme de legitimació per a la signatura d'acords de custòdia del territori no només facilita el treball de qui ha de valorar si la persona que signa en representació de l'entitat de custòdia té o no la capacitat en cada cas, sinó que a més obre un debat intern sobre el model d'organització, considerant opcions que reforcen en major o menor mesura la voluntat de la massa social en relació amb els òrgans de direcció i càrrecs de l'entitat. En definitiva, és una oportunitat perquè cada organització reflexioni sobre com vol funcionar internament.

Per aquest motiu, cal que l'associació faci un exercici conscient de preveure de quina manera es legitimarà la persona que la representi en la signatura d'acords de custòdia. Algunes opcions són:

- Preveure expressament en els estatuts com a potestat de la presidència.
- Preveure la necessitat d'acord de la Junta Directiva, habilitant la persona que ostenti la presidència o un altre càrrec.
- Preveure la necessitat d'acord de l'assemblea, habilitant la persona que ostenti la presidència o un altre càrrec.

Els estatuts, a més, han de idealment preveure el procediment de decisió de l'òrgan de govern sobre la signatura d'un acord de custòdia (majories i quòrum) o, en cas d'habilitació directa de la presidència, l'òrgan de govern o la direcció tècnica, els límits per raó de quantia de l'operació, durada, etc., i determinar si aquesta potestat es pot o no delegar.

Evidentment, qualsevol d'aquestes opcions es pot reforçar mitjançant apoderament notarial, genèric o puntual, si es considera convenient en cada cas.

Pel que fa a les fundacions, no hi ha dubte que és el patronat l'òrgan que té total competència per a realitzar qualsevol acte patrimonial en nom de la fundació (art. 332-1.1 CcC). Tot i això, la Llei ofereix una llibertat raonable per definir en els estatuts de quina manera es durà a terme aquesta administració, i estableix normes imperatives pel que fa a l'alienació o gravamen del patrimoni i a l'acceptació de donacions, herències i llegats, a més del control del Protectorat en algunes operacions (art. 333-1).

En l'àmbit de les fundacions, doncs, queda marge suficient per determinar de quina manera es donarà l'apoderament a la persona que actua en representació de la fundació en l'acord de custòdia del territori, si de forma genèrica o si de forma casuística per acord del patronat, quines majories i quòrum seran necessaris, etc.

xarxa de custòdia del territori · www.custodiaterritori.org

Amb el suport regular de: Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya · Universitat de Vic · Organitzacions i persones membres de la xct

Amb el suport a projectes de llarga durada de: Fundación Biodiversidad

Propostes de redactat

(En l'apartat corresponent als òrgans de govern)

Article xx - La presidència

La persona que ostenta la presidència té les següents funcions:

- (...)

- *Intervenir en representació de l'entitat en la signatura d'acords de custòdia del territori segons els requisits que estableix l'article yy.*

(En l'apartat relatiu al règim econòmic de l'entitat)

Article yy - Procediment per a la signatura d'acords de custòdia

Per a la signatura d'acords de custòdia de qualsevol naturalesa jurídica podrà intervenir la presidència o bé la vicepresidència previ l'acord habilitant del (nom que rebí l'òrgan de govern / patronat) adoptat per una majoria mínima de tres quarts dels seus components. L'acord d'habilitació serà només vàlid per al l'acord o els acords concrets a què es refereixi, i en cap cas podrà fer-se un apoderament en genèric per a la signatura d'acords de custòdia del territori.

La persona habilitada pel (nom que rebí l'òrgan de govern / patronat) per a la signatura d'un o més acords de custòdia del territori, podrà delegar el seu mandat concret mitjançant poders notariais en la persona que ostenta la direcció de l'entitat o altre càrrec tècnic.

3. RÈGIM ECONÒMIC I DESTINACIÓ DELS DRETS I BÉNS ADQUIRITS AMB FINALITAT DE CONSERVACIÓ

Diagnosi

Els estatuts examinats reproduïen, en els apartats corresponents, les obligacions establertes legalment sobre la destinació del seu patrimoni i la necessitat de reinversió en els fins estatutaris de l'entitat. No existeixen, però, previsions estatutàries específiques sobre la disposició dels béns i drets que les entitats de custòdia han adquirit amb finalitat de conservació en cap dels exemples examinats.

Raonament

¿Quina ha de ser la destinació específica d'aquells béns o drets que s'han adquirit per tal de conservar els seus valors naturals? Ens estem referint a drets reals o dret de propietat sobre finques que s'han constituït a partir d'acords de custòdia del territori. Malgrat l'objectiu de conservació, aquestes formen part de l'actiu patrimonial de l'entitat, i segons el que estableix la normativa reguladora de les associacions i fundacions, no hi ha límit de disposició mentre sigui en benefici dels fins de l'entitat. Seria possible vendre una finca que s'ha comprat per gestionar els seus valors naturals per així sufragar despeses de l'entitat i aconseguir que aquesta continuï duent a terme les seves finalitats mitjançant altres projectes? Quines garanties podem oferir a la societat que les propietats i drets reals que les entitats de custòdia del territori han adquirit per a conservació seran destinats de per vida -o durant tot el seu termini de durada- a aquestes finalitats?

Segons el règim econòmic general de les associacions, aquestes poden disposar del seu patrimoni sense altres limitacions que les establertes en l'article 321-1 CcC, que implica la necessitat d'emprar tots els seus recursos en la seva finalitat social, sense que puguin destinar directament a les persones associades ni a interessos privats lucratiu. Pel que fa a les fundacions, d'acord amb l'article 333-1 CcC «els béns que integren la dotació i els destinats directament al compliment de les finalitats fundacionals només poden ésser alienats o gravats a títol oneros i respectant les condicions posades pels fundadors o els aportants»; aquest supòsit seria aplicable als drets i béns adquirits amb finalitat de conservació, sempre que els donants hagin fet constar la voluntat que els béns estiguin destinats a la conservació, però no a les finques i drets sobre finques adquirits a títol oneros.

Per tant, la recomanació d'aquest informe és que en els estatuts es prevegi la prohibició de, si escau, o el procediment per alienar béns i drets adquirits amb finalitat de conservació a través dels acords de custòdia del territori. Aquesta prohibició o procediment específic, que haurà de comptar amb una majoria i quòrum qualificats, actuaran com a garantia pública de conservació d'aquests drets.

Propostes de redactat

Associacions:

(En l'apartat relatiu al règim econòmic de l'entitat)

Article XX.- Disposició dels béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori

Queda prohibida l'alienació de béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori en favor de persones o entitats amb ànim de lucre, o d'entitats no lucratives que, tot i tenir la custòdia del territori com a finalitat social, no ofereixin garanties estatutàries anàlogues a la present per al cas d'alienació.

En tot cas, quan l'alienació de béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori sigui possible d'acord amb el paràgraf anterior, serà necessari l'acord de l'assemblea per majoria de tres quartes parts dels votants.

Fundacions:

(En l'apartat relatiu al patrimoni de la fundació)

Article XX.- Disposició dels béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori

Queda prohibida l'alienació de béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori en favor de persones o entitats amb ànim de lucre, o d'entitats no lucratives que, tot i tenir la custòdia del territori com a finalitat social, no ofereixin garanties estatutàries anàlogues a la present per al cas d'alienació.

En tot cas, quan l'alienació de béns i drets adquirits en virtut d'acords de custòdia del territori sigui possible d'acord amb el paràgraf anterior, serà necessari l'acord del patronat per unanimitat.

4. CONFLICTE D'INTERESSOS

Diagnosi

Només en el cas de les fundacions hi ha una menció específica sobre conflicte d'interessos, com correspon d'acord amb la normativa que les regula. Aquesta menció consisteix, de forma resumida, en la prohibició per als patrons d'intervenir en negocis i activitats financeres que puguin comprometre l'objectivitat en la gestió de la fundació, i també el control específic en cas del seu cònjuge o persona amb qui mantingui una relació afectiva, familiars i persones jurídiques en les quals ostenti càrrecs d'administració.

Raonament

El conflicte d'interessos en les ENL està regulat de forma específica per la llei catalana, tant per a associacions com per a fundacions, a l'article 312.9 CcC, que a més obliga a les fundacions a regular la seva política de conflicte d'interessos dins els estatuts (art. 331-9.h CcC):

«Article 312-9.- Conflicte d'interessos

1. Hom no pot intervenir en la presa de decisions o l'adopció d'acords en els assumptes en què tingui un conflicte d'interessos amb la persona jurídica.
2. Els membres dels òrgans de govern de les persones jurídiques han de comunicar a l'òrgan qualsevol situació de conflicte, directe o indirecte, que tinguin amb la persona jurídica. Abans que l'òrgan adopti un acord en el qual hi pugui haver un conflicte entre un interès personal i l'interès de la persona jurídica, la persona afectada ha de proporcionar a l'òrgan la informació rellevant i s'ha d'abstenir d'intervenir en la deliberació i la votació.
3. S'equipara a l'interès personal, a l'efecte d'apreciar l'existència d'un conflicte d'interessos, l'interès de les persones següents:
 - a) En cas que es tracti d'una persona física, el del cònjuge, el d'altres persones amb qui hom estigui especialment vinculat per lligams d'afectivitat, el dels seus parents en línia recta sense limitació i en línia col·lateral fins al quart grau de consanguinitat o el segon d'afinitat, i el de les persones jurídiques en les quals hom exerceixi funcions d'administració o amb les quals hom constitueixi, directament o per mitjà d'una persona interposada, una unitat de decisió, d'acord amb la legislació mercantil.
 - b) En cas que es tracti d'una persona jurídica, el dels seus administradors o apoderats, el dels socis de control i el de les entitats que hi formin una unitat de decisió, d'acord amb la legislació mercantil.»

Pel que fa a transparència, s'ha de tenir en compte que, d'acord amb l'article 3.4 de la Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern, les associacions i fundacions que perceben durant el període d'un any ajudes o subvencions públiques en una quantia superior a 100.000 euros o quan almenys el 40% del total dels seus ingressos anuals tinguin caràcter d'ajuda o subvenció pública, sempre que assoleixin com a mínim la quantitat de 5.000 euros, o que prestin serveis a l'Administració o siguin adjudicatàries de contractes, hauran de complir amb els requisits de transparència disposats en el títol II d'aquesta llei.

Sense perjudici del que preveu la llei, és aconsellable que cada entitat desenvolupi la seva pròpia política en funció de les seves especificitats, que inclou una pluralitat

xarxa de custòdia del territori . www.custodiaterritori.org

Amb el suport regular de: Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya ·

Universitat de Vic · Organitzacions i persones membres de la xct

Amb el suport a projectes de llarga durada de: Fundación Biodiversidad

de vessants més o menys relacionades amb la custòdia del territori, encara que des del punt de vista del present informe ens interessin aquells especialment relacionats amb l'activitat de custòdia del territori, i en concret el cas d'acords de custòdia i transaccions econòmiques amb persones associades o membres de l'òrgan de govern. La *Guia de bones pràctiques a entitats de custòdia del territori*³ desenvolupa de forma més extensa la qüestió del conflicte d'interessos dins les entitats de custòdia del territori com a ENL.

Les entitats de custòdia mobilitzen recursos cap a finques privades a través dels acords de custòdia i han de ser especialment curoses en cas d'existència d'interessos en aquestes finques de les persones associades, del personal laboral, de l'òrgan de govern i en general totes aquelles persones que tinguin accés a informació confidencial i / o formin part de la presa de decisions. Tres previsions bàsiques en aquest sentit són les següents:

- Preveure la justificació tècnica del seu interès públic davant l'òrgan de govern i l'assemblea. En aquesta argumentació ha de constar la concordança del projecte amb la missió i la política de prioritització d'iniciatives de custòdia de l'entitat.
- En cas de compravenda de finques entre l'entitat i una persona vinculada a l'entitat s'ha de preveure la intervenció d'un taxador independent i en cap cas la finca es pot adquirir per un preu més elevat en el preu de mercat.
- Un cop signats els acords de custòdia en finques de persones pròximes a l'organització, aquestes hauran d'abstenir-se de participar en qualsevol decisió que tingui relació directa o indirecta amb aquestes finques.

És possible que l'entitat de custòdia tingui una política d'interessos general a la qual afegirà les específicament relatives a la custòdia del territori. Cada entitat pot escollir entre regular la política de conflicte d'interessos dins els propis estatuts o bé fer-ho en un reglament de règim intern, encara que és del tot recomanable que almenys el contingut bàsic de la política estigui recollit als estatuts. En concret, els estatuts haurien de preveure almenys:

- Que l'entitat té un reglament de règim intern que regula la política de conflicte d'interessos.
- Quines persones l'han de conèixer i signar.
- La forma com l'òrgan de govern informarà a l'assemblea de qualsevol incidència en relació a conflicte d'interessos que hagi tingut lloc durant el transcurs de l'activitat de l'entitat (en el cas que els expedients de conflicte d'interessos els substanciï l'òrgan de govern i no directament l'assemblea).

Cal recordar de nou que, a Catalunya, les fundacions estan obligades a què la política de conflicte d'interessos consti als estatuts (art. 331-9.h CcC). La previsió en aquest sentit és molt poc concreta, i no té per què comportar la necessitat de regular tota la política de conflicte d'interessos dins els estatuts, però si les previsions bàsiques esmentades.

³Veure MASÓ (coord.) (2013).

Propostes de redactat

Article xx - conflicte d'interessos

L'entitat té una política de conflicte d'interessos desenvolupada en un reglament de règim intern que ha d'aprovar l'assemblea general.

Les persones membres de (nom de l'òrgan de govern / patronat) i les persones que ocupin llocs de treball assalariats dins l'entitat, així com les persones que hi facin tasques de voluntariat, han de conèixer la política de conflicte d'interessos i l'han de signar en senyal de conformitat abans de començar a exercir els seus càrrecs. També hauran de signar totes les modificacions en la política d'interessos que acordi l'assemblea general.

El (nom de l'òrgan de govern / patronat) informará anualment l'assemblea dels procediments que hagin tingut lloc en matèria de conflicte d'interessos durant el transcurs de les activitats de l'entitat.

(En els propis estatuts, o bé en un reglament de règim intern, es desenvoluparà la política de conflicte d'interessos que es consideri escaient, en els termes més amplis, i en concret sobre custòdia del territori s'establirà el següent⁴:)

Per a la signatura d'acords de custòdia en finques que siguin titularitat de persones integrants del (nom de l'òrgan de govern / patronat), de les persones que mantinguin una relació laboral o professional amb l'entitat, o de qualsevol persona associada, així com dels seus cònjuges o persones amb les quals mantinguin una relació de convivència, familiars en línia directa o col·lateral fins a tercer grau de consanguinitat, les persones impulsores hauran d'aportar un informe de justificació tècnica del seu interès públic davant el (nom de l'òrgan de govern / patronat) fent constar la concordança del projecte amb la missió i la política de prioritització d'iniciatives de custòdia de l'entitat.

Per a la compravenda de finques entre l'entitat i una persona vinculada a l'entitat és necessària la intervenció d'un taxador independent i en cap cas la finca es podrà adquirir per un preu superior al de mercat.

Les persones integrants del (nom de l'òrgan de govern / patronat), les persones que mantinguin una relació laboral o professional amb l'entitat, o qualsevol persona associada, així com el seus cònjuges o persones amb les quals mantinguin una relacions de convivència, familiars en línia directa o col·lateral de tercer grau de consanguinitat, hauran d'abstenir-se de participar en qualsevol decisió de l'entitat que tingui relació directa o indirecta amb finques de la seva titularitat.

⁴Veure exemples de conflictes d'interessos a MASÓ, M. (coord.). (2013)

5. DISSOLUCIÓ DE L'ENTITAT

Diagnosi

En els exemples d'estatuts examinats trobem sense excepció una previsió mínima per al cas de dissolució de l'entitat, ajustada al que estableix la llei. Aquest règim concret consisteix en la constitució d'una comissió liquidadora que destinarà els béns romanents a entitats públiques o privades sense ànim de lucre de l'àmbit territorial de l'entitat dissolta i que s'hagi caracteritzat per dur a terme projectes en el seu mateix àmbit d'actuació.

En cap dels casos estudiats es fa una previsió concreta pel que fa a acords de custòdia del territori o als béns o drets adquirits amb aquesta finalitat.

Raonament

La regulació bàsica de la destinació dels béns de les ENL es troba en els arts. 39 CC, i arts. 324-6 i 335-6 CcC. Aquestes normes, amb algunes diferències entre associacions i fundacions es remeten a les previsions estatutàries, que no poden ser altres que destinar el patrimoni romanent a les finalitats estatutàries o a altres entitats sense ànim de lucre. En absència d'aquestes previsions, el patrimoni romanent es destina a entitats amb fins semblants, si pot ser d'un àmbit territorial semblant.

En les entitats de custòdia, la successió en cas de dissolució és una qüestió que afecta la continuïtat de la conservació, com un element més de la seva durada i eficàcia legal, i garantirà la continuïtat de la iniciativa de conservació. Més encara, els drets no patrimonials que es deriven dels acords de custòdia del territori també haurien de transmetre a una entitat successora en cas de desaparèixer l'entitat de custòdia en la mesura que siguin transmissibles tot i ser obligacions amb caràcter personal (art. 1257 CC). El canvi d'entitat obligada, que ha de ser acceptat per l'altra part (propietat) suposa una novació del contracte (art. 1203 i ss CC).

També és important saber que, la destinació del patrimoni romanent es pot fer pels procediments de realització dels béns o de cessió global d'actius i passius (art. 314-4.2 CcC). És a dir, l'entitat pot optar per vendre tots els seus béns i drets i assignar els diners resultants a l'entitat successora o bé assignar-li directament tots els béns i drets. En el cas de les entitats de custòdia, és evident que pel que respecta als drets i obligacions contrets dins els acords de custòdia, i als béns i drets adquirits en virtut d'ells no té sentit la realització, sinó la seva transmissió en concepte d'actiu i passiu: l'entitat successora els rep amb l'objectiu de continuar l'acció de conservació.

En el cas de dissolució de l'entitat, per que es formalitzi la transmissió és necessària l'acceptació de l'entitat successora en el moment de la transmissió, per la qual cosa la previsió d'una entitat successora concreta en els estatuts és poc efectiva. No obstant això, les entitats poden reflexionar sobre els criteris concrets que hauran de seguir els seus òrgans per determinar les entitats successores en cas de dissolució, concretant al màxim les previsions que estableix la llei.

Els criteris per determinar les entitats successores es poden preveure tant en els estatuts com en cada un dels acords, o fins i tot podria ser una previsió doble, de manera que l'estatutària funcionés en defecte de la contractual. Quan la previsió es faci dins de cada acord, es pot indicar una entitat successora que sigui signatària de

l'acord, de forma que la successió es donarà de forma automàtica en cas de dissolució de l'entitat principal, ja que tant l'entitat successora com la propietat hi han convingut prèviament.

En general, els criteris aconsellables per determinar l'entitat successora són:

- àmbit territorial comú,
- afinitat d'objectius,
- igual nivell de consolidació, experiència i recursos.

Davant la dificultat de determinar aquesta entitat, les xarxes d'entitats poden tenir un paper subsidiari d'«últim recurs» sempre que desenvolupin l'estructura per fer-ho.

Propostes de redactat

Article XX.- Liquidació i destinació del romanent.

En cas de dissolució (establim aquí el procediment estàndard de liquidació de l'entitat).

Els béns i drets resultants de la liquidació aniran destinats a una entitat de custòdia que (especificar aquí quines especialitats haurà de tractar, característiques del seu cos tècnic, voluntariat etc.) i que treballi en el mateix àmbit territorial que l'entitat liquidada. L'entitat successora quedarà subrogada, prèvia acceptació, en tots els drets i obligacions de naturalesa transmissible derivats d'acords de custòdia del territori de què l'entitat liquidada sigui beneficiària.

S'exceptuen d'aquesta regla aquells béns o drets destinats a altres persones i entitats per voluntat contractual expressa de les parts.

Referències

Publicacions

- ARQUIMBAU, R., PIETX, J., RAFA, M. (2001) *La custòdia del territori. Una guia d'implantació a Catalunya*. Vic (Barcelona): Fundació Territori i Paisatge / Xarxa de Custòdia del Territori.
- BARREIRA, A. (coord.). (2010). *Estudio jurídico sobre la custodia del territorio*. Madrid: Plataforma de Custodia del Territorio de la Fundación Biodiversidad.
- BASORA X., SABATÉ X. (2006). *Custodia del territorio en la práctica. Manual de introducción a una nueva estrategia participativa de conservación de la naturaleza y el paisaje*. Vic (Barcelona): Xarxa de Custòdia del Territori.
- BASORA, X., O'NEIL, C., MITCHELL, B. (2013). *Conservar la naturaleza entre todos. La custodia del territorio, una herramienta para implicar la sociedad en la gestión del patrimonio natural en Europa*. Vic (Barcelona): Xarxa de Custòdia del Territori. Documentos LandLife. Disponible a: <http://www.landstewardship.eu/ca/support/download-archive/item/european-land-stewardship-manual-catala>
- BROWN, J.L., MITCHELL, B. (1998). *Stewardship: a working definition*. Waterloo (Ontario, Canada): Wilfrid Laurier University.
- LEOPOLD, A. (2005). *Una ética de la tierra*. Madrid: Ed. Catarata. Colección Clásicos del Pensamiento Crítico. Edición de RIECHMANN J. 2a edición. Edició original: LEOPOLD, A. (1949). *A Sand County Almanac, and Sketches Here and There*. New York: Oxford University Press.
- MASÓ, M. (coord.). (2013). *Guia de bones pràctiques a entitats de custòdia del territori. Bones pràctiques en gestió de les entitats i les iniciatives de custòdia del territori*. Vic (Barcelona): Xarxa de Custòdia del Territori. Disponible a: http://www.xct.cat/mm/file/cdr/151130_Guia_bones_practiques_DEF.pdf
- RUIZ SALGADO, A., ARIAS GONZÁLEZ, F., NAVARRO GÓMEZ, A. (2016). *El tercer sector ambiental. Un enfoque desde las entidades ambientales no lucrativas*. España, Madrid: Asociación de Fundaciones para la Conservación de la Naturaleza. Observatorio del Tercer Sector Ambiental Cuaderno de Campo nº1. Disponible a: http://afundacionesnaturaleza.org/wp-content/uploads/2016/07/1%C2%BA-Informe_Tercer_Sector_Ambiental_julio2016.pdf
- Torre Jussana, Centre de Serveis a les Associacions. (2015). Què cal saber per formar part de la Junta Directiva. Guia d'assessorament a les associacions, núm. 2. Disponible a: http://tjussana.cat/doc/publicacions/GA_2.pdf
- Torre Jussana, Centre de Serveis a les Associacions. (2016). Com redactar els estatuts d'una associació. Guia d'assessorament a les associacions, núm. 7. Disponible a: http://tjussana.cat/doc/publicacions/GA_7.pdf

Normativa

Catalana

- Llei 21/2014, del 29 de desembre, del protectorat de les fundacions i de verificació de l'activitat de les associacions declarades d'utilitat pública.

- Llei 19/2014, del 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern.
- Llei 4/2008, del 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques.

Estatal

- Constitución Española de 1978, art. 22. (CE)
- Código Civil Español, arts. 35 i ss (CC)
- Ley Orgánica 1/2002, de 22 de marzo, reguladora del Derecho de Asociación (LODA).
- Ley 19/2013, de 9 de diciembre, de transparencia, acceso a la información pública y buen gobierno (LTIPBG).
- Ley 50/2002, de 26 de diciembre, de Fundaciones (LF).
- Ley 42/2007, de 13 de diciembre, del patrimonio natural y de la biodiversidad (LPNDB).
- Real Decreto 949/2015, de 23 de octubre, por el que se aprueba el Reglamento del Registro Nacional de Asociaciones.
- Real Decreto 1740/2003, de 19 de diciembre, sobre procedimientos relativos a asociaciones de utilidad pública.

Enllaços d'interès

- Departament de Justícia, Direcció General de Dret i Entitats Jurídiques: http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/dret_i_entitats_juridiques/
- Torre Jussana, Centre de Serveis a les Associacions: <http://tjussana.cat/index.php>

Amb el suport regular de:



La **Xarxa de Custòdia del Territori** (xct*) és una organització sense ànim de lucre, fruit de la convergència de diverses organitzacions i persones que creuen en la necessitat d'impulsar el desenvolupament i l'ús de la custòdia del territori al nostre país.

La **custòdia del territori** entesa com a filosofia par a facilitar les iniciatives voluntàries de conservació de la natura, el paisatge i el patrimoni cultural en finques privades i municipals. Iniciatives en què una entitat de custòdia assessora al propietari per fer una gestió de la seva finca orientada a la conservació dels seus valors i recursos.

***xct: persones que tenen cura de la terra**

